

Várbevétel

A hadvezér Julius Caesar bíborvörös köpenyben ment csatába, hogy lássák, jelen van, jöhet rá bárki, nem fél, kész győzni. Harcos pannon követője is küzdőtípus, de kerüli a szemtől szembeni, kockázatos kihívást. Orbán Viktor szellemi, intellektuális, fair playt megjelenítő párbajra nem kapható; meccselni úgy szeret, ha egyenlő erők, feltételek nincsenek. Alattvalóival rettenhetetlen, a vele szintben lévőkkel kétarcú. Az erősebbekkel dekázik; lehet pikírt, alibi-játékos, rátarti, mesemondó. Itthon(i) szurkolóira számít; a többszörös, passzív túlerő nem érdekli. Közös vonás a két parancsnoknál a teljhatalomra törekvés, tekintet nélkül arra, hogy mi a célja és kifutása az ambíciójuknak. Átlépik a Rubicont, de vajon mire jutnak? Egyikük sorsa március idusa, a másikuké talán a királyi (?) várbevétel – így vagy úgy.

Közjog: államforma=köztársaság; politikai berendezkedés=parlamentarizmus; kormányzási mód=kancellári típus. Demokrácia-képlet és biztosíték=népszuverenitás és hatalommegosztás. Nincs tehát a „nép” előtt vagy felett egy univerzális, feudális Jolly Joker (Kis Pipin vagy Nagy Péter). Az államfő és a kormányfő külön közhatalmi ágat képez. A miniszterelnök kormánya felelős a parlamentnek. A köztársasági elnök politikai felelősséget nem visel; jogi aktusai zöméhez miniszteri ellenjegyzés szükséges (pl. egyéni kegyelmezés). Az államfő kiegyensúlyozó tényező, demokráciaőr; és mert a nemzeti egység kifejezője, autonóm tényező kell(ene), hogy legyen. Elvben nem kiszuperált pártpolitikus. A parlament választja, eszközei ma legfeljebb a középerős jogkörrel írhatók le. Az olvadó többség csábítóvá teszi az I. (fő)méltóság fennkölt magasságát; kompetenciája sem szentírás.

A kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, élén a miniszterelnökkel, aki minimum-maximum meghatározza a kormány (!) általános politikáját. Ez a papírforma: igaz, a papír gyűrhető, éghető és cserélhető. Ha valóságos, érdemben számon kérhető, a bukás és a távozás igazi kockázatát jelentő felelősség nem tapad e kancellári szisztémához, akkor a hatalmi mámor (igény, megszállottság, mánia, költekezés) fékteleenné, ártóvá válhat.

Vannak félelnöki, továbbá ún. prezidenciális közjogi berendezkedések is. Változatos az országonkénti színek, de pár jelleg-sajátosság rögzíthető. 1) A félelnöki rendszerben az államfő a végrehajtó hatalom meghatározó tényezője; ő politikailag a parlamentnek nem felelős (legfeljebb a választópolgároknak?), s ez megszabja a megválasztásának közvetlen, népi módját is. Feleslegessé válik a miniszteri ellenjegyzés, ám a ciklusidő és a jogkör - sok erős eszközzel – kiszélesül. Az ilyen elnök (túl)erős jogosítványa persze a parlament, s a többiek hatalmát korlátozza. Miután a végrehajtó hatalmat az elnök és a kormány együtt gyakorolja, ez nagy kompromisszumkészséget feltételez (már, ha van). A dualista megoldás sok kiigazítást, vargabetűt igényel, sőt értékékként tisztelt politikai kultúrát és elitet is megkíván. Így a félpreszidenciális szisztéma sajátos, köztes mód az elnöki rendszer és a tiszta parlamentarizmus között. Ha rosszul csinálják: se hal, se hús, kínos társbérlet.

2) A demokratikus, példás elnöki rendszer hazája az Egyesült Államok. Ott a közjogi kapcsolatok - a fékek és ellensúlyok – tiszták (kormányunknak ez nem tetszik belőle). Az elnök „a” végrehajtó hatalom; politikai mozgásteret, s vele párhuzamosan efféle számon kérhetősége nyilvánvaló. A kongresszus, az elnök és a legfőbb bírói fórum kiporciózott hatalma és kapcsolata, meg az alkotmányos tradíció tisztelete kizárja az önkényeskedés, a visszaélés nagyobb esélyét. A maximum 8 éves elnöki ciklus is erős korlátja a túlhatalomnak. Honi szemmel más milió ez, nem adaptálható közjogi formáció. Vannak monarchiák is, melyekben öröklési alapon történhet az utódlás; de az ilyen „király” rendre uralkodik, ám nem kormányoz. Illiberális jó modell nincs.

Ennyi az ábra; a választék nem tetszőleges, egy-egy metódus demokrácia-ellenesen, önérdékből ki sem mazsolázható, össze nem gubancolható. Egy-egy formáció életképessége, hatékonysága, minősége akár plusz-mínusz 50 %-ban is múlik annak első számú vezetőjén. Látható ez, ha kivételesen jó, avagy kórosan alkalmatlan, méltatlan ember ül a vezetőülésben. Az alkotmányok 50-100 évre szólnak erről a státuszról is; próbaidő sehol nincs. Személyes érdekből kár átírni a rendszert.

C(éz)ári egóval megáldott személy mindig felfelé tör, nyomul; neki még a lassú járás is topogás, üresjárat. Alapállásából ilyen ember kevesli a főként ceremoniális elnöki funkciókat. A kor meghatározója kíván lenni; lebegne a nemzet felett. Churchillnek tulajdonítják: a történelem kegyes lesz hozzám, mert nagyrészt én írtam. Akár mondta, akár nem, éppen az ő tanulságos példája mutatja a szabad, fair választásokra épülő demokrácia erejét. Más (karakterű) kormányfőre volt szükség, amint az angolok győztek a világháborúban.

Itthon a suskus része, hogy vajon átül és átlényegül-e a miniszterelnök az alkotmány-reformmal megemelő államfői székbe, ill. posztba; övé lesz-e tokkal-vonóval a budai vár? Sokan bevették már a történelemben a várat, Orbánnak ne sikerülne? Ketten kell, hogy akarják ezt: ő és majd ' mindenki más. Az egyik fele talán már megvan. Rutinkérdés akkor egy jogi feladat, ti.: a párttűtőkkel újra hozható parlamenti 2/3 dús elnöki erőpozíciót /és új választási rendet?/ intézményesíthet adott főre kalibrálva. Beláthatatlan, hogy a kegyes nép a közjogi bohóckodást lenyelve a kiválasztottra szavazna-e, avagy maradjon csak a pajzsra emelés a Ház sara.

A honi demokrácia múltja, jelene tisztességes érvekkel felfejthető; ám ebből kevés pozitív ok és út következik. Jó alternatíva, hiteles ellenerő és valódi politikai eredmény-felelősség híján a hadi szerencse sem forgandó. Képzelt riport, sajtótájékoztató, kérdés: Tábornok úr, igaz-e, hogy ön tette hidegre a jogállamot? Katonás válasz: Nem igaz, elnök vagyok, nem tábornok. Lapos igazság: ledöntve már minden fa megmászható.

A szerző alkotmányjogász